

MARCEL IŠTVÁN

WAARDERING VAN INHOUD EN VORM IN INFORMERENDE TEKSTEN

A b s t r a c t. In dit artikel wordt een deel van een onderzoek beschreven dat gericht is op de evaluatie van tekstopimaliserende technieken. De respondenten kregen zowel de originele teksten als verschillende gemanipuleerde versies ervan te lezen. De hier beschreven teksttypen waren een handleiding voor een digitale camera en geschreven instructies over het invullen van het jaarlijkse belastingformulier. De originele teksten kwamen in twee talenvarianten, Slowaaks en Nederlands. Ze werden zowel getoetst door moedertaalsprekers van beide talen als door studenten Nederlands. Tot de taken na het lezen voor de respondenten behoorde dat zij werden gevraagd vrij te reageren op de tekst die ze net hadden gelezen. Er is een interessant detail opgenomen bij de opmerkingen over de Nederlandse versie van de teksten die het belastingformulier vergezellen: namelijk, er waren relatief veel opmerkingen over de vraag of deze teksten de canon vervullen van een “echte” administratieve tekst. Aan de andere kant werden dit soort vragen niet gesteld in de opmerkingen over de Slowaakse teksten. Daarbij werden de Slowaakse teksten zwaarder gemanipuleerd dan de Nederlandse, omdat de originele Nederlandse teksten geschikter waren voor de eindontvanger. Een ander opvallend feit is dat de manipulatie van de Nederlandse teksten niet leidde tot statistisch significante veranderingen in de mogelijkheid van de respondenten om beter te scoren bij vragen over de feiten in de teksten, terwijl de Slowaakse respondenten beter scoren.

Trefwoorden: tekstkwaliteit; tekst optimalisatie; tekstreceptie; mentale vertegenwoordiging; canon.

1. INLEIDING

Als onderdeel van mijn dissertatie-onderzoek heb ik respondenten gevraagd om in een on-line test commentaar te geven op informatieve teksten die op verschillende manieren herschreven waren. In deze bijdrage breng ik verslag uit over enkele van deze commentaren.

Mgr. MARCEL IŠTVÁN is assistent-in-opleiding bij de vakgroep Neerlandistiek van de Karels-universiteit in Praag; correspondentie-adres: Ústav germánských studií FF, Nederlandistika, Univerzita Karlova, nám. J. Palacha 2, 116 38 Praha 1, Tsjechië; e-mail: Marcel_Istvan@hotmail.com

2. DE CONTEXT WAARIN DE COMMENTAREN ZIJN ONTSTAAN

Dit onderzoek wilde verschillende methoden van tekstschrijving testen om na te gaan welke strategieën het begrip en de attitudes bij de lezers het meest positief kunnen beïnvloeden. Eerst moet de hamvraag worden beantwoord: is het eigenlijk niet genoeg dat wij kunnen lezen? Nee, pure vaardigheid om letters en woorden te kennen en uit te spreken garandeert allerm minst dat de lezer ook de inhoud begrijpt en deze kan toepassen. Het proces van begrijpen heeft meerdere lagen en oppervlakkig lezen en herkennen van woorden garandeert niet dat de lezer de informatie ook in zijn mentale wereld integreert. De oorzaak voor eventuele mislukte communicatie kan ook aan de andere kant van de informatieoverdracht liggen, namelijk bij de auteur, of zender. Als deze persoon geen rekening houdt met de ontvanger, kan de tekst en de informatie die erin vervat ligt ontoegankelijk blijven. Op deze, tekstproducerende kant van de communicatie richt zich dit onderzoek.

De uitwerkingen van tekstuele communicatie kunnen heel verschillend zijn, omdat een tekst als een actie kan worden beschouwd (Searle 1971, 44). Volgens Grice (zie Renkema 1987, 38) kan men zeggen dat een goede tekst onder andere begrijpelijk en relevant is. Een geslaagde (tekst)communicatie leidt dan tot gewenste acties. In Nederland zijn er zelfs vier tekstsoorten wettelijk verplicht begrijpelijk: bijsluiters van medicijnen, teksten waarmee men proefpersonen benadert voor medisch-wetenschappelijk onderzoek, voorlichting over hypotheek en voorlichting over pensioenen (Van de Laar 2011, 12–15). Aan de andere kant kan een slecht geschreven tekst voor onduidelijkheden in het begrip zorgen en zo tot ongewenste acties en resultaten leiden.

De verspreiding van tekstuele communicatie en het nut van succesvol begrip waren dus aanleiding tot het ontwikkelen van herschrijvingsstrategieën en het uitvoeren van dit onderzoek. De opzet ervan is als volgt. Originele teksten uit Slowakije en Nederland werden geanalyseerd en op basis van de analyses werden twee soorten herschrijvingen uitgevoerd: een eenvoudige en een meer ingewikkelde. Daarna werden aan de respondenten verschillende versies van deze teksten gepresenteerd. Vervolgens werd geanalyseerd of de herschrijvingen, ofwel optimalisaties, effect hadden op aspecten van het begrip en van de attitudes ten opzichte van de tekst. De uitwerkingen van de manipulaties werden onderzocht in twee talen bij respondenten die moedertaalsprekers waren en op respondenten die Nederlands niet als moedertaal hadden.

3. DE ORIGINELE TEKSTEN

Alle teksten in deze bijdrage zijn voorbeelden van overheidsgerelateerde en commerciële communicatie. De situatie overheid-burger ligt besloten in de geschreven instructies die de burger samen met het aangifteformulier ontvangt. Communicatie in de commerciële sfeer betreft hier een gebruiksaanwijzing voor het gebruiken van een fototoestel.

De gebruiksaanwijzingen voor het gebruiken van het fototoestel zijn in beide talen nauwe vertalingen van elkaar, er zijn nauwelijks verschillen in de opzet of informatie voor Slowakije en Nederland. Daarentegen zijn de instructies die de Slowaakse en de Nederlandse burger bij het aangifteformulier ontvangt verschillend in omvang en in opzet. Bij het onderzoeken van de belastingteksten bleken er regionale verschillen te zijn. In Nederland wordt er veel aandacht besteed aan vormgeving en begrijpelijkheid van teksten. De Slowaakse instituten gebruiken correct gebruik van de standaardtaal als hun belangrijkste maatstaf van tekstkwaliteit.

Daarom zijn de Slowaakse en Nederlandse teksten over het invullen van het aangifteformulier verschillend van opzet. De Slowaakse tekst telt zes pagina's, de Nederlandse liefst 56! De Slowaakse tekst is wat minder geschikt voor de gebruiker. Hij bevat veel buitentekstuele verwijzingen naar wetten, is gestructureerd op basis van punten uit het belastingformulier en is in zijn geheel in één lettergrootte geschreven. De Nederlandse tekst bevat minder buitentekstuele verwijzingen, is op basis van levenssituaties gestructureerd en is typografisch rijker, deze bevat kaders voor calculaties, verschillende lettergrootten en -types voor verschillende afdelingen. Daardoor was de herschrijving van de Slowaakse teksten opvallender en veranderde de structuur radicaler. Hoe precies de herschreven tekst eruitzigt is hieronder beschreven.

4. UITVOERING VAN DE OPTIMALISATIES

Op basis van tekstanalyses zijn de teksten zo gewijzigd dat de informatie erin volgens de theorie (Onrust 1993; Průcha 1998; Steenhouders 2008) eenvoudiger te begrijpen zou moeten zijn. Voor dit onderzoek werden er twee optimalisatievarianten ontworpen. De *eenvoudige optimalisatievariant* is een herschrijving van de tekst in dialoogvorm. Zo is van de originele tekst de herschreven *variant D* ontstaan. Deze verbetering is bedoeld voor uitvoering in de taalpraktijk en vereist daarom geen specifieke talige voorkennis. De

maximale optimalisatie (variant M) berust op verschillende analysemethoden en betreft een meer nadrukkelijke visuele ordening van de teksten.

Dialogvorm – variant D

Uit de analyses die ik in mijn masterscriptie heb gemaakt, bleek dat teksten in een dialogvorm theoretisch makkelijker te begrijpen zijn. De oorzaak daarvoor is bijvoorbeeld het feit dat in een vraag-antwoordstructuur het onderwerp van de tekst om grammaticale redenen meerdere keren wordt herhaald. Een andere reden is waarschijnlijk dat bij het schrijven van deze teksten de vraag met een reële levenssituatie samenhangt. Daarom is ook het antwoord vaker een samenvatting van informatie uit meerdere bronnen. In andere gevallen, zonder deze structuur te hanteren, zijn teksten die een regeling of administratieve procedure beschrijven vaak alleen een herschrijving, samenvatting van een wet of ander administratief document. De schrijver hoeft dan niet na te denken over de logica en kwaliteit van de eindtekst. De hier toegepaste herschrijving in een dialogvorm berust op de volgende drie principes:

A. HERSCHRIJVING IN EEN DIALOOG

Herschrijving van een tekst in de dialogvorm verandert sommige eigenschappen die de begrijpelijkheid van de tekst verbeteren. De herschrijving herhaalt het thema of deelprobleem in de vraag en in het antwoord. Zo wordt de mate van referentiële coherentie verhoogd. Het netwerk van woorden die naar elkaar verwijzen wordt dichter, groter en er komen minder elementen tussen deze verwijzingswoorden. Dit alles zou het proces van het opstellen van een juiste mentale representatie vereenvoudigen. De dialogvorm spoort de auteur aan om de hele vraag te beantwoorden, ook als de antwoorden in de oorspronkelijke tekst verder van elkaar zijn.

B. CHRONOLOGISCHE ORDENING VAN DE INFORMATIE

De andere voorgestelde verbetering berust op een herordening van informatie zodat deze de chronologische loop van het proces in de realiteit weerspiegelt. Zo correspondeert de tekst in hogere mate met de ervaringswereld van de lezer en vergemakkelijkt deze de integratie van nieuwe informatie in bestaande kennis.

C. TYPOGRAFIE

Een meer opvallende typografische indeling van de tekst vereenvoudigt de oriëntatie erin. In de verwerkte teksten was altijd na vraag en antwoord een

regel weggelaten, zodat de lezer zich beter kon oriënteren op de informatiestructuur. Belangrijkere inhoudseenheden waren van elkaar gesplitst.

Deze drie principes zijn bedoeld voor de taalpraktijk en tekstproducenten zonder speciale linguïstische achtergrond. In Box 1 is een voorbeeld van de bewerking naar de dialoogvorm opgenomen.

Box 1.

Origineel

Gidsen voor basisfuncties

Om uzelf vertrouwd te maken met de camera kunt u beginnen met het maken van foto's van onderwerpen in uw omgeving zoals kinderen, bloemen, huisdieren. Als de foto's u niet bevallen, probeer dan een paar van de onderstaande instellingen bij te stellen. U kunt al betere foto's maken door uzelf vertrouwd te maken met deze basisfuncties van de camera.

Dialoogvorm

Gidsen voor basisfuncties

Wilt u zich vertrouwd maken met de camera?

Als u zich vertrouwd wil maken met de camera, kunt u beginnen met het maken van foto's van onderwerpen in uw omgeving zoals kinderen, bloemen, huisdieren.

Bevallen u de foto's niet?

Als de foto's u niet bevallen, probeert u dan een paar van de onderstaande instellingen bij te stellen. U kunt al betere foto's maken door uzelf vertrouwd te maken met deze basisfuncties van de camera.

*Optimalisatie gebaseerd op uitkomsten van analyses van tekstkwaliteit
– variant M – maximale optimalisatie*

De tweede soort optimalisatie is complexer. Twee punten uit de herschrijving in een dialoogvorm komen ook hier aan bod, bovendien wordt hier ook de referentiestructuur geanalyseerd en verbeterd. De analyse van de referentiestructuur neemt meer tijd in beslag en voor een juiste uitvoering is ook speciale kennis vereist. Daarom is deze minder geschikt voor de dagelijkse taalpraktijk van bijvoorbeeld ambtenaren. Daarnaast is hier meer nadruk op typografie en ruimtelijke ordening van de tekst. De verbeteringspunten bij deze variant zijn:

- a) analyse van de referentenstructuur en relationele verhoudingen in de tekst en optimalisatie hiervan;
- b) chronologische ordening van informatie;
- c) typografie;
- d) typografische afzondering/nadruk op logische operatoren (en, of, maar...).
- e) splitsing van langere zinnen.

Box 2 bevat een voorbeeld van deze omzetting. Het gaat hier om een Slowaakse tekst over belastingen, die vooral de nieuwe ruimtelijke ordening en de nadruk op logische operatoren illustreert. De vertaling van deze teksten staat steeds na de tekst tussen haakjes aangegeven.

Box 2.

Origineel **Riadky č. 28 a 29** — vyplňuje len daňovník — poberateľ dôchodku (ov) uvedených v § 11 ods. 7 zákona, alebo daňovník, ktorému bol tento dôchodok (ky) priznaný spätne k začiatku (k 1. januáru) zdaňovacieho obdobia, za ktoré podáva priznanie a ktorý si uplatňuje nezdaniteľnú časť základu dane na daňovníka v ustanovenej výške (§ 11 ods. 7 zákona) — ak suma dôchodku (ov) v úhrne nepresahuje sumu, o ktorú sa znižuje vypočítaný základ dane na daňovníka, zníži sa základ dane len vo výške rozdielu medzi a vypočítanou sumou nezdaniteľnej časti základu dane na daňovníka a vyplatenou sumou dôchodku (ov) podľa pomôcky.

[Regels nr. 28 en 29 — alleen in te vullen door de belastingbetaler-ontvanger van pensioen(en) aangegeven in § 11 al. 7 van de wet, of de belastingbetaler die deze pensioen(en) met terugwerkende kracht toegekend kreeg per begin (1 januari) van de belastingperiode, waarvoor hij aangifte doet en die zijn belastingvrije voet van het belastbaar inkomen voor de belastingbetaler toepast voor de vastgestelde hoogte (§ 11 al. 7 van de wet) — indien de som van de pensioen(en) gezamenlijk de som, waarmee het belastbaar inkomen voor de belastingbetaler verlaagd wordt, niet overstijgt, wordt de minimumbelasting verlaagd alleen tot de hoogte van dat verschil en¹ het uitgerekende bedrag van het belastbaar inkomen voor de belastingbetaler en de uitbetaalde hoogte van de pensioen(en) volgens de handleiding.]

Maximale optimalisatie

Maximale optimalisatie	Riadky č. 28 a 29	vyplňte len ak:	súvisiace zákony: § 11 ods. 7 zákona
		<p>Ste poberateľom dôchodku (ov) uvedených v § 11 ods. 7 zákona</p> <p>alebo</p> <p>Vám bol tento dôchodok priznaný spätne k začiatku (1.januáru) daného zdaňovacieho obdobia</p> <p>alebo</p> <p>ak si uplatňujete nezdaniteľnú časť základu dane vo výške podľa § 11 ods. 7 zákona.</p>	
		Je úhrn Vašeho dôchodku (ov) nižší ako suma, o ktorú sa znižuje základ dane?	ďalšie informácie
		Základ dane sa potom zníži o rozdiel medzi sumou nezdaniteľnej časti základu dane a vyplatenou sumou dôchodkov. Tento výpočet Vám uľahčí nasledovná pomôcka.	

[Regels nr. 28 en 29 - Vult u in alleen als:

u een ontvanger bent van pensioen(en) aangegeven in § 11 al. 7 van de wet
of

u dit pensioen toegekend kreeg aan het begin van de desbetreffende
belastingperiode (1 januari)

of

als u de belastingvrije voet van het belastbaar inkomen voor de
belastingbetaler toepast volgens § 11 al. 7 van de wet.

samenhangende wetten: § 11 al. 7 van de wet
meer informatie”

**Is de som van uw pensioen(en) lager dan de som waarmee het
belastbaar inkomen verlaagd wordt?**

Het belastbaar inkomen wordt dan verlaagd met het verschil tussen de
som van het belastbaar inkomen en de uitbetaalde som van de pensioenen.
Bij deze berekening helpt de volgende **handleiding** u]

5. BEGRIP EN ATTITUDES

Bij het begrijpen van een tekst gaat het vooral om het creëren van een correcte mentale representatie van de in de tekst opgenomen informatie en integratie in al bestaande kennis (Plass 1997). De lezer moet de tekst verwerken vanuit het niveau van tekens en woorden en door begrip, onthouden en reflectie deze tekst opnemen in zijn of haar gedachtenwereld. Hoe dichter de mentale representatie staat bij de informatie die de auteur wilde overdragen, des te beter het begrip is. Maar een volledige dekking van de auteurswereld en de wereld van de lezer is eigenlijk niet mogelijk. Absolute communicatie bestaat niet. Er zijn altijd individuele aspecten van de ontvanger en zijn situatie in het spel. De mentale representatie, dus de begrepen informatie, heeft in meer of mindere mate invloed op handelingen van de lezer in het reële leven.

Verder kan men vooronderstellen dat een positieve attitude tegenover een tekst de verwerking van de informatie tot een mentale representatie bevordert. Met andere woorden, hoe positiever de lezer de tekst vindt, hoe meer moeite hij of zij zich zal getroosten om een mentale representatie te vormen. Deze aanpak wordt gehanteerd door de *appraisal*-theorie (Kamalski 2006, 88). Volgens deze theorie heeft de subjectieve beoordeling van een tekst, gerelateerd aan de behoeftes van de beoordelaar, invloed op de mentale verwerking van de tekst. Daarom wordt in dit onderzoek nagegaan hoe de respondenten over de tekst denken, hoe ze hem vinden. De respondenten kon-

den namelijk op een set van schalen aangeven welke eigenschappen de teksten hebben.

Deze schalen zijn overgenomen van het onderzoek van Kamalski, Lentz en Sanders (Kamalski 2004, 91) en hadden steeds 7 punten tussen twee tegenovergestelde begrippen, zoals *begrijpelijk–onbegrijpelijk* of *goed–slecht*. De eigenschap aan de linkerkant (bijv. *begrijpelijk*) had daarbij altijd nummer 1 op de schaal, en de eigenschap aan de rechterkant nummer 7. De schalen zijn in vier dimensies opgesteld: *aantrekkelijkheid*, *acceptatie*, *toegankelijkheid* en *samenhang*.

6. DE COMMENTAREN

Na het invullen van schalen konden de respondenten na elke tekst ook vrij commentaar geven. Om de commentaren vervolgens te kunnen analyseren was het nodig om deze in kaart te brengen. Na het bestuderen bleek het dat ze betrekking hadden op onderstaande domeinen:

- ♦ Gemak bij het vinden van informatie
- ♦ Onthouden van informatie
- ♦ Voldoen aan de canon
- ♦ Vorm en structuur
- ♦ Afkortingen, vaktermen enz
- ♦ Begrijpelijkheid
- ♦ Het publiek
- ♦ Inhoud
- ♦ Informatie
- ♦ Bruikbaarheid

Eerst bekijken we de situatie met de handleiding voor het gebruik van het fototoestel. In Tabel 1 zijn de positieve waarderingen en de ijkpunten samengevat (+ staat voor positief of bevestigend commentaar, – voor negatief, het cijfer geeft het aantal van de commentaren weer).

Tabel 1.

		Teksten over fotografieren									
		Vinden van informatie	Onthouden van informatie	Voldoet aan canon	Afkortingen, vaktermen, enz.	Het publiek	Informatie	Vorm en structuur	Begrijpelijkheid	Inhoud	Bruikbaarheid
Slowaakse teksten	Origineel		1-		1-	2-	1+	3- 2+	2- 3+	2- 1+	1- 3+
	Dialogo				3-	1+		2+ 3-	3+	1- 1+	1+
	Maximaal		3-		1-			1-	1- 1+	4-	1+
Nederlandse teksten	Origineel								1-		
	Dialogo	2+		1+		4- 2+	1-	4+	7+	1- 1+	
	Maximaal	1+				4- 2+		2+	1- 1+	2-	4+

Tabel 2: Een samenvatting van de situatie bij de teksten over belastingen.

		Teksten over belastingen									
		Vinden van informatie	Onthouden van informatie	Voldoet aan canon	Afkortingen, vaktermen, enz.	Het publiek	Informatie	Vorm en structuur	Begrijpelijkheid	Inhoud	Bruikbaarheid
Slowaakse teksten	Origineel		1-		1-	3-		1-	5-		1-
	Dialogo						1- 2+	1- 3+	3- 4+	1+	2- 2+
	Maximaal	1+		2+		1+		3- 1+		1-	
Nederlandse teksten	Origineel	3+	3-	4+	2-	2- 3+	2-	2- 1+	1+		
	Dialogo	1+	1-	2- 3+	2-	1-		4- 3+	2-	1- 1+	1+
	Maximaal		1-	1+	1-		1- 1+	2+ 4-	1-		

Opvallend is hier het feit dat bij de Nederlandse instructieteksten voor het invullen van het belastingformulier vaak commentaar verscheen over hoe en in welke mate deze tekst aan de canon van administratieve teksten voldoet. De teksten over fotograferen kregen alleen commentaar over het behoren tot de canon, namelijk een bevestigend commentaar bij de Slowaakse dialogvorm.

Zo te zien was de herschrijving van de Nederlandse belastingteksten tot een dialoog voor veel respondenten inspirerend voor het geven van commentaar over het voldoen aan de administratieve canon. De originele tekst kreeg, wat het behoren tot de canon betreft, enkel bevestigend commentaar. De respondenten waren zich ervan bewust dat dit een administratieve (belasting)tekst was — met alle voor- en nadelen ervan.

Volgens de commentaren die bij de dialogvorm verschenen dachten de respondenten vaak dat de tekst een administratieve tekst is, ook al is hij niet echt goed. Maar een van de respondenten schreef dat dit waarschijnlijk geen administratieve instructietekst is. Hij dacht dat deze tekst alleen een algemene inleiding op het thema is. Een andere respondent vond de aanwezigheid van vragen in zo'n tekst ongepast.

Bij de Slowaakse teksten kwam de problematiek van de canon bij de meest gemanipuleerde teksten ter sprake. En de respondenten dachten dat dit wel een administratieve tekst is, die zijn functie goed en professioneel vervult.

7. BEGRIP EN WAARDERING VAN DE TEKSTEN

De vaardigheid om vragen over de informatie in de tekst te beantwoorden veranderde bij de Nederlandse belastingteksten niet significant. De manipulaties hadden er waarschijnlijk geen invloed op. Helaas waren er niet genoeg data om de veranderingen in het waarden van de tekst statistisch te toetsen.

De vaardigheid van de Slowaakse respondenten om vragen over de tekst te beantwoorden is beter geworden met de toenemende mate van optimalisatie. Het was ook mogelijk om de data van de waarderingsschalen statistisch te toetsen. Hierbij verbeterde de waardering, gekoppeld aan een toenemende mate van optimalisatie. Significant was de verandering op schalen van begripelijkheid, het structureren van de tekst, bruikbaarheid, en waardeningen of de tekst logisch, systematisch, chaotisch en chronologisch geordend is, dus in alle vier dimensies die deze set van schalen hanteert.

Wat de teksten over het fotograferen betreft, leverden deze minder verrassende resultaten op: een betere receptie (Slowaakse teksten) of prestatie

(Nederlandse teksten) na het lezen van de dialoogvorm. De waardering van de Slowaakse tekst over fotograferen veranderde statistisch significant op een schaal, namelijk onleesbaar — leesbaar. Bij de Nederlandse teksten was de statistische significantie van de veranderingen altijd te klein of was niet berekenbaar vanwege kleinere aantallen van respondenten. Het verbeteren van de vaardigheid om vragen over de Nederlandse teksten te beantwoorden is in Tabel 3 weergegeven (score bij de antwoorden 1 = fout, 3 = juist):

Tabel 3.

	Doorsnee score originele tekst	Doorsnee score dialoogvorm	Doorsnee score maximaal geoptimaliseerde tekst
Nederlandse teksten – fototoestel – Nederlands als moedertaal	1,85	2,62	2,49
Nederlandse teksten – fototoestel – Nederlands niet als moedertaal	1,79	2,54	2,52

Dit werd waarschijnlijk veroorzaakt door het feit dat deze teksten nauw met elkaar verwante vertalingen zijn. De Slowaakse respondenten hebben aangegeven dat ze minder ervaring met fotograferen hebben dan de Nederlandse, daarom veranderde waarschijnlijk hun prestatie bij het beantwoorden van de vragen niet significant — voorkennis heeft invloed op het onthouden van nieuwe informatie.

8. TOT SLOT

De bovengenoemde commentaren roepen enkele vragen op. De Slowaakse respondenten twijfelden niet aan de authenticiteit van de belastingtekst terwijl die sterker gemanipuleerd was. Tegelijkertijd verbeterden hun prestaties en waardering in taken verbonden met deze tekst. Bij de Nederlandse teksten merkten de respondenten op dat de teksten afwijken van de standaard, terwijl deze minder gemanipuleerd waren dan de Slowaakse. De Nederlandse tekst bevatte al in de originele versie vragen, voorbeelden en was typografisch rijker gestructureerd. De prestaties van de Nederlandse respondenten veranderden door de tekstmanipulaties niet significant. De verbetering van prestaties en attitudes bij de Slowaakse teksten over het invullen van het aangifteformulier komt door het feit dat de oorspronkelijke

Slowaakse tekst minder geschikt was voor de gebruiker dan de Nederlandse. De optimalisatie was dus waarschijnlijk meer succesvol.

Aan de andere kant bleek bij de teksten over fotograferen dat voor respondenten van beide taalgroepen hier het “buigen” van het genre van de handleiding acceptabel is. De transformaties van de handleiding leidden nauwelijks tot commentaar over het behoren van de tekst tot een canon. Maar de afwezigheid van enig commentaar met betrekking tot het behoren tot de administratieve canon bij de Slowaakse belastingsteksten — die juist meer dramatisch veranderden, en de hoeveelheid van commentaren over dit thema bij minder gemanipuleerde Nederlandse teksten blijven waarschijnlijk vragen voor verder onderzoek.

REFERENTIES

- Kamalski, Judith, Leo Lentz & Ted Sanders. 2006. ‘Effects of Coherence Marking on the Comprehension and Appraisal of Discourse.’ In *Proceedings of the CogSci 2006, 28th Annual Conference of the Cognitive Science Society in Cooperation with the 5th International Conference of the Cognitive Science: July 26–29, 2006, Vancouver, BC., Canada*. Mahwah (NJ): Lawrence Erlbaum Ass., 1575–1580.
- Kamalski, Judith, Leo Lentz & Ted Sanders. 2004. ‘Coherentiemarkering in informerende en persuasieve teksten. Een empirisch onderzoek naar cognitieve en affectieve effecten.’ *Tijdschrift voor Taalbeheersing* 26, 2: 85–103.
- Laar, Felix van de. 2011. ‘Het Libelle-gehalte als toetssteen. Begrijpelijkheid valt niet bij wet te regelen.’ *Tekstblad: Tijdschrift over tekst & communicatie* 4.
- Onrust, Margreet, Arie Verhagen & Rob Doeve. 1993. *Formuleren*. Houten: Bohn–Stafleu Van Loghum.
- Plass, Jan & Dorothy Chun. 1997. ‘Research on Text Comprehension in Multimedia Environments.’ *Language Learning & Technology* 1, 1: 60–81.
- Průcha, Jan. 1998. *Učebnice: teorie a analýzy edukačního media: příručka pro student, učitele, autory učebnic a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido.
- Renkema, Jan. 1987. *Tekst en uitleg: een inleiding in de tekstwetenschap*. Dordrecht: Foris Publications.
- Searle, John R. 1971. *The Philosophy of Language*. London: Oxford University Press.
- Steenhouder, Michaël & Peter Jan Schellens (eds.). 2008. *Tekstanalyse: methoden en toepassingen*. Assen: Van Gorcum.

WYRAŻANIE UZNANIA DLA TREŚCI I FORMY
W TEKSTACH INFORMACYJNYCH

Streszczenie

Niniejszy artykuł przedstawia część badań mających na celu ocenę technik optymalizacji tekstu. Respondenci otrzymali tekst oryginalny wraz z różnymi jego wariantami. Tekstami, które zostały poddane analizie, były instrukcja obsługi kamery cyfrowej oraz pisemne instrukcje dotyczące sposobu wypełnienia formularza rocznej deklaracji podatkowej w języku słowackim oraz niderlandzkim. Teksty te zostały przetestowane na rodzimych użytkownikach wymienionych języków oraz na uczących się języka niderlandzkiego. Oprócz innych zadań następujących po przeczytaniu tekstów, respondenci zostali poproszeni, aby luźno wypowiedzieć się na temat tego, co przed chwilą przeczytali. Jeden ciekawy szczegół pojawił się podczas komentowania niderlandzkiej wersji tekstu, które towarzyszyły formularzowi podatkowemu. Ponadto wyłoniło się względnie dużo komentarzy podważających fakt, że teksty te wpisują się w kanon „prawdziwego” administracyjnego tekstu. Z drugiej strony, tego typu komentarze nie zostały odnotowane w wersji tekstów słowackich. Co ciekawe, wersje tekstów słowackich były bardziej zmanipulowane niż te niderlandzkie, ponieważ oryginalne teksty holenderskie okazały się nawet bardziej dogodne dla końcowego odbiorcy. Innym uderzającym faktem jest to, że zmanipulowanie tekstów niderlandzkich nie spowodowało statystycznie znaczących zmian w przypadku zdolności respondentów do tego, aby lepiej odpowiadać na pytania dotyczące faktów znajdujących się w tekstach. Słowaccy respondenci wypadli w tym wypadku lepiej.

Przełożyły mgr Beata Sprawka i dr Joanna Włodarczyk

Słowa kluczowe: jakość tekstu; optymalizacja tekstu; odbiór tekstu; reprezentacja umysłowa; kanon.

EVALUATION OF CONTENT AND FORM IN INFORMING TEXTS

Summary

This article describes a part of a research aimed at evaluating text-optimizing techniques. The respondents were presented with original texts and with differently manipulated versions of them. The text types studied here were an instruction manual to a digital camera and written instructions on how to fill in the annual tax declaration form. The original texts came in two language variants, namely Slovak and Dutch. They were tested on native speakers of both languages and learners of Dutch. Among other post-reading tasks, the respondents were asked to freely comment on the text they just had read. One interesting detail came up among the comments on the Dutch version of the texts that accompany the tax form: namely, there were relatively many comments questioning if these texts fulfill the canon of a “real” administrative text. On the other hand, no such questioning comments were recorded for the Slovak texts. More interestingly, the Slovak texts were more heavily manipulated than the Dutch ones, because the original Dutch texts were more suitable for the end recipient. Another striking fact is that the manipulation of the Dutch texts did not lead to statistically significant changes in the ability of the respondents to score better in questions about the facts in the texts, whereas the Slovak respondents did score better.

Key words: text quality; text optimization; text reception; mental representation; canon.